

Деньгуб В.В.

к.е.н., ст. викладач

Одеській національній економічній університет (Україна)

Заболотня Ю.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня ВО

Одеській національній економічній університет (Україна)

ЗАГАЛЬНА СТАТИСТИЧНА ОЦІНКА ПОТОЧНОГО СТАНУ РИНКУ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах постійних змін економічних структур особливу увагу необхідно приділяти питанням зайнятості населення та вирішенню цієї проблеми шляхом формування ринку праці та зниження рівня безробіття. На сьогоднішній день ринок праці є одним з найважливіших серед інших ринків. У сучасному світі питання формування та використання робочої сили, належного управління трудовими ресурсами мають величезне значення, оскільки впливають на стан суспільства, галузі, регіонів та тенденції розвитку. Без реалізації потенціалу трудових ресурсів практично неможливо забезпечити ефективне використання технологічних, фінансових та інформаційних ресурсів.

Розвиток ринку праці також залежить від обсягу та структури пропозиції робочої сили, на яку впливають демографічні чинники. Демографічна ситуація в Україні також значно погіршилася під впливом воєнних дій. На процес формування пропозиції робочої сили значний вплив мають показники народжуваності та смертності.

Можливості аналізу демографічних показників суттєво обмежені через обмеженість статистичної інформації. Зокрема, показники народжуваності наразі не публікуються. Згідно з даними Opendatabot про смертність на підконтрольних уряду територіях України, у 2022 році було зареєстровано понад 541 700 смертей [1]. Зауважимо, що ці дані не включають інформацію про тимчасово окуповані та звільнені території.

Зростання смертності на тлі зниження народжуваності та зростання захворюваності в останні роки, а також посилення відтоку мігрантів може суттєво обмежити можливості розширення пропозиції робочої сили та загострити ризики щодо забезпечення потреб у кваліфікованій робочій силі.

Одним із найважливіших факторів, що впливає на пропозицію робочої сили, є міграція за кордон. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців, станом на 17 січня 2023 року майже 7,98 мільйона українських біженців перебували за межами країни, а в країні було зареєстровано майже 4,9 мільйона внутрішньо переміщених осіб [2]. Масові міграційні переміщення мають значний вплив на здатність країни забезпечити сталий економічний розвиток.

Статеві-вікова структура українських біженців є унікальною. За даними опитування біженців, проведеного Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців з травня по листопад 2022 року, майже 85% респондентів - жінки. Переважна більшість біженців у Болгарії, Угорщині, Молдові, Польщі, Румунії та Словаччині були у вікових групах 35-59 років (47%) та 18-34 роки (25%).

Це найбільш продуктивні вікові групи, і відтік мігрантів суттєво обмежує потенціал збільшення пропозиції робочої сили. Освітній склад опитаних біженців характеризується переважанням осіб з вищою освітою (47%), професійно-технічною

освітою (20%) та повною загальною середньою освітою (20%). Це підвищує ризик відтоку кваліфікованої робочої сили і, в свою чергу, обмежує потенціал для підвищення якості майбутньої робочої сили.

Відтік дітей та молоді за кордон є серйозною проблемою. Важко оцінити кількість дітей шкільного віку, які виїжджають за кордон, яка коливається між 1 млн і 1,5 млн.[16] За даними Європейського Союзу, станом на 4 жовтня 2022 року 517 123 українських дітей були інтегровані в шкільні системи країн ЄС.[1]

За даними опитування, проведеного Уповноваженим у серпні 2022 року, майже 40,4% опитаних батьків зазначили, що їхні діти навчалися одночасно у двох закладах освіти - очно в іноземному закладі освіти та дистанційно в українському закладі освіти. Майже 39,6% опитаних батьків планують повернутися в Україну після закінчення війни, тоді як майже 38% респондентів ще не вирішили, коли вони повернуться.[2]

Еміграція жінок з дітьми може створити серйозні проблеми для майбутньої пропозиції робочої сили. Також спостерігається значний відтік студентів за кордон.

Інформація про кількість іноземних студентів є досить обмеженою. За даними Українського центру оцінювання якості освіти, кількість абітурієнтів у

2022 році зменшилася на 40% порівняно з попереднім роком - до 229 000 (порівняно з 390 000 у 2021 році) [2].

З тих, хто зареєструвався для складання національних стандартизованих іспитів у 2022 році, 201 089 хотіли скласти іспит в Україні, 27 944 - у 23 європейських країнах.

Водночас слід враховувати, що й інші країни зацікавлені в залученні кваліфікованої робочої сили. Як наслідок, зростає ризик того, що студенти, які завершили навчання за кордоном, не повернуться додому.

Важливим фактором, що обмежує потенціал збільшення пропозиції робочої сили, є необхідність поповнення мобілізаційного резерву для участі у військових

Інститутом економічних досліджень та політичних консультацій "Український бізнес у воєнний час", найважливішою проблемою, з якою зіткнулися підприємства під час війни, був дефіцит робочої сили через призов на строкову військову службу та плинність кадрів. Зокрема, 19% підприємств відзначили важливість цієї проблеми станом на 20.12.22.

При цьому майже 22% малих і середніх підприємств та 21% великих підприємств відзначили важливість цієї проблеми. Це свідчить про те, що цей фактор має значний вплив на спроможність підприємств забезпечити себе працівниками відповідної кваліфікації [3].

За оцінками експертів, добровільний вступ до збройних сил та мобілізація працівників на військову службу були основними факторами пошуку та найму працівників у 2022 році. Висока кількість добровольців також призвела до поповнення рядів працівників, які вийшли на пенсію,

Як наслідок, компаніям довелося докладати зусиль, щоб поповнити свої трудові ресурси. Експерти зазначають, що, поряд з імміграцією, мобілізація також безпосередньо вплинула на дефіцит кваліфікованих працівників, оскільки армія потребувала значної кількості кваліфікованих технічних спеціалістів, яких не вистачало вже кілька років.

Крім того, процес мобілізації сприяв розширенню неформальної зайнятості на ринку праці, оскільки деякі чоловіки неохоче йшли на роботу і оформлювали свої трудові відносини, щоб уникнути мобілізації. Експерти зазначають, що така ситуація певною мірою підтримала малий бізнес в окремих секторах, таких як будівництво,

деревообробка та торгівля. Загалом, усі вищезазначені фактори мають значний вплив на кількість та структуру пропозиції робочої сили, змінюючи перспективи розвитку ринку праці.

Згідно з Новим щомісячним опитуванням підприємств «Український бізнес під час війни», частка підприємств з рівнем завантаження виробничих потужностей від 75% до 99% зросла з 17% у травні 2022 року до 44% у грудні 2022 року [4].

Водночас частка підприємств із завантаженням потужностей менше 25% за той самий період зменшилася з 16% до 4%. Це свідчить про поступову адаптацію підприємств до воєнного стану. Зменшення частки підприємств, що працюють на повну потужність (з 8% у жовтні 2022 року до 3% у грудні 2022 року), також може бути значною мірою пов'язане з терористичними атаками країн-агресорів на енергетичну інфраструктуру країни.

У галузевому розрізі спостерігається значна диференціація підприємств (за рівнем завантаження потужностей) відповідно до рівня адаптації сектору економіки до роботи в умовах війни (Рис. 1).

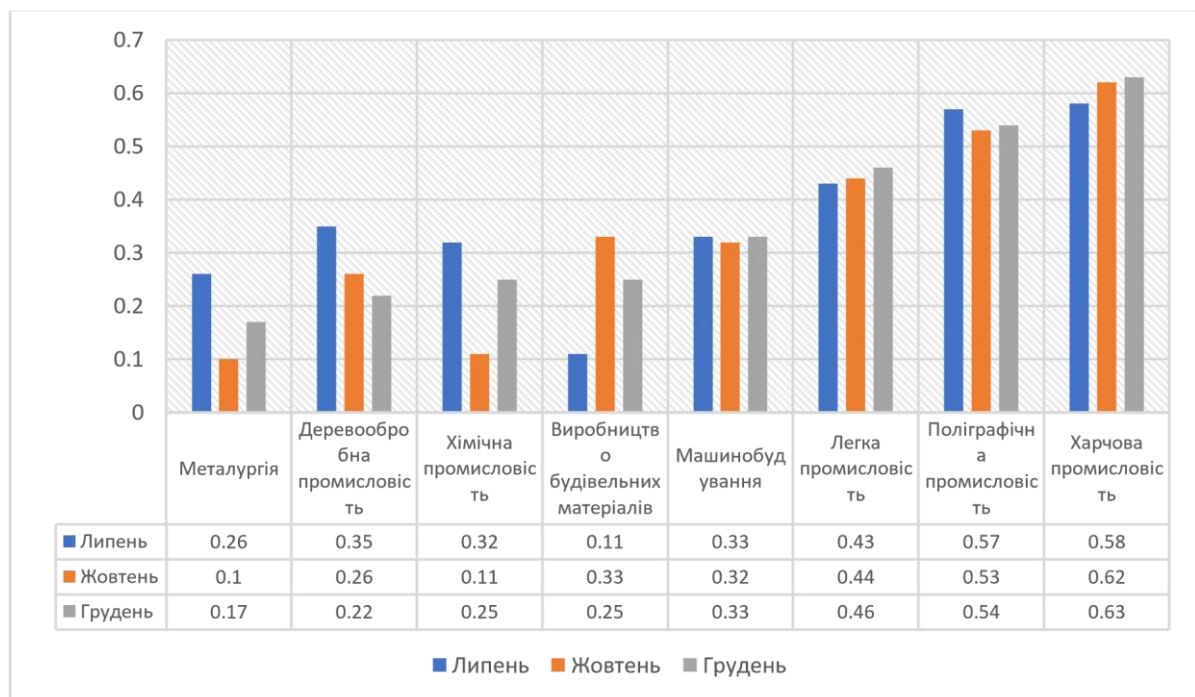

Рис. 1 Частка промислових підприємств, які працюють на повну/ майже повну потужність (75% і більше) порівняно з довоєнним часом (липень-грудень 2022), % опитаних

Джерело: Нове щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни» [4].

За даними щомісячного опитування підприємств, найвищий рівень адаптації до викликів воєнного часу продемонструвала харчова промисловість (частка підприємств, що працюють майже на повну потужність, залишалася в межах 60-67%).

Досить високою залишалася частка таких підприємств у загальній кількості підприємств поліграфічної та легкої промисловості. Збільшення частки таких підприємств у машинобудуванні та деревообробній промисловості, що спостерігається останнім часом, свідчить про те, що цей вид промислової діяльності поступово адаптується до роботи в зоні бойових дій.

Отже, проведена оцінка поточного стану ринку праці в Україні відображає складні демографічні та соціально-економічні виклики, з якими стикається країна. Погіршення демографічної ситуації внаслідок воєнних подій та зростання захворюваності, разом з масовими міграційними процесами, суттєво впливають на пропозицію робочої сили та економічний розвиток. Недостатня статистична інформація про демографічні показники ускладнює аналіз ситуації та прийняття ефективних рішень. За таких умов важливо систематично вивчати та аналізувати дані, розробляти програми та стратегії для забезпечення стійкого розвитку ринку праці, а також враховувати особливості соціальної адаптації мігрантів та біженців. Особливу увагу слід приділяти збереженню та розвитку людського капіталу країни, адже це є ключовим фактором для сталого економічного зростання та підвищення якості життя українського населення.

Список використаних джерел

1. Дослідження на ґрунті даних про підконтрольну територію України (2 лютого 2023 р.) *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/death-2022> (дата звернення: 22.05.2024).
2. Profiles, Needs & Intentions of Refugees from Ukraine. *Regional protection profiling & monitoring factsheet*. UNHCR. December 2022. URL: <https://www.ecoi.net/en/file/local/2084454/Regional+Ukraine+Protection+Profiling+Factsheet+2022.pdf> (дата звернення: 22.05.2024).
3. Нове щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни». Випуск № 8 (12.2022). *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/ilovepdf_merged-6.pdf (дата звернення: 22.05.2024).
4. Нове щомісячне опитування підприємств «Український бізнес під час війни». *Інститут економічних досліджень та політичних консультацій*. Випуск № 8 (12.2022). URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2023/TDF/ilovepdf_merged-6.pdf (дата звернення: 22.05.2024).